

TERMÉSZETBARÁT

Kolozsvár,

Junius 8-án 1848.

Harmadik év.

TARTALOM: Egy amerikai levél. — A cserebogár. — A lama és alpaka meghonosítása Európában. — A sasvadászat — Vasárnapi Ujság: új folyam.

Egy amerikai levél.*)

Providence (Rhode Izlandban) 1848. Apr.

Barátom!

Húzamos idő óta utazok Amérikában. — Valamikor utazásom eredményét megírandó, folytonosan gyűjtögetem jegyzeteimet, melyekből kiadandó irományomat szerkeszthessem. — Néhány izben vetted tudósításomat az itteni kereskedelemről, iparról, politikáról, s egyéb hasonlókról; jelenleg pedig a természettan által oly magas és terjedelmes használatba lépett gőzerő sokféle alkalmazásairól kívánlak némely részletekben értesíteni. Az emberi munkás ész leleményei között hogy fontosabb lehessen, mint a gőzerő használatának föltanálása: nem gondolhatom. Azonban hogy földgömbünknek ezen résziben visel az legnagyobb művészeti és iparágazati szerepet: ezt bátran állithatom. S még feltűnőbb ez a mezeigazdaságban. — Tavasz van, kedves barátom, s ez indokola arra, hogy egy gazdasági látmányomat neked megírjam. Jelenleg N. N. statusban lévén tartzkodásom: ennek T. T. városa mellett sétá útamban gőzekékkal láték néhány földeket szántatni. Ezek használatában már itt anynyira mentek, miszerint a gőzekék a szántóföld nagyságához is aránylag vannak szerkezve. Az eke a megszántandó lapterjedtséghez mért pontos számítás szerint fűtetik, és az abba szükséges maggal megtöltetik, midőn aztán — miután az erőmiv jó állásba tétetett — míg

az első vasak a földet törik és a középvasak porhanyítják, a vetőlapátok azt egyszersmind bevetik, és hátulsó horgaikkal a magot ismét a szükséges földdel befödik. Ezen ekék többnyire kereken forognak, mindig kisebb kertületekben, úgy, hogy ha a megszántandó föld közepére jutnak: ez akkor tökéletesen és egyenlőleg megvan mivelve, és az erőmiv, melynek hajtó lánczai ekkorra lefejlődtek, magára állva marad. — N. N. város határán láttam ugyanazon egy mezőn 40 ily gőzekét egyszerre dolgozni, melyek mellett csak egy ficzkó állott őrt. — A ki egyébiránt itt egy gőzekét pajkosságból a munkában megakaszt: két vagy három amerikai forintra büntettetik.

Tudom, hogy részint csodálkozni fogsz ezen itteni tanálmányos miveltségen, részint pedig ohajtás merül fel gondolatodban: minő szükséges, minő üdvös léendene egy ily gazdasági intézkedés a mi honunkban is, jelesen most, midőn (mint értesültem) az urbéri viszonyok megszűntével az urbéres ekék is megszűnvén: a legelső fögondot és aggódást szerző körülmény az: miként pótolassék a szántási miveletnek ily feltűnő hiánya? de többet mondok ennél is az itteni tanálmányokról, részint olyanokat, miket szememmel láttam, részint pedig hallottam itten Providenceban, p. o: itt nem régiben egy francia ivadékü művész olyan gőzerőmivet tanált fel, melybe ha hátulról egy ajtócskán az eleven borjut behajjták, elől, kevés idő mulva, bizonyos

*.) Közöljük író kívánságára.

nyilásokon, annak tagjai jó izü sülteken és bécsináltakban, a bőre kikészítve, sőt katonai tarisznyákra feldolgozva jönnek ki. Tanálmány tanálmányt szülvén, elmésség elmésséget élesítvén, az elébbinek nyomán, csakhamar megigérte hirlapilag egy leleményes szellemü amérikanus is, hogy minél hamarabb ő is egy oly erőművet fog közzé tenni, melybe ha elől egynéhány ostoba ficzkót, lödöri barbar suhanczokat behajtnak, hátul úgy fognak kijöni, mint legjobban egyenruházott, fegyverben gyakorlott s szabály szerinti ütközetre akármely órában kész hadi emberek. Ennek hírére két ásiái kormányhatalmak előrendelést is tettek az erőmiv nékik megküldendő mintájára nézve. A szabók felzúdultak ugyan ez ellen, de mégis sok szónoklatok által lecsendesítettvén, a régi berlini szabózendülésnél több következtetést nem vont maga után. Ha ezeket csak akkor hinnéd, midőn szemmel láthatnád: imé több erősítőmennyül szememmel látott tény is mutathatók fel, t. i. ez előtt néhány napokkal P. P. statusban lévén útazásom, értésemre esett, hogy fővárosa mellett egy ezred lovas katonaságnak hadmezei gyakorlata leend; megjelentem áncsorogni magam is, s imé, alig hihetnéd, mit láttam, u. m. sok fordulatok után az egész ezrednek minden lovai (gőzerőmiv által) egy intésre, a farkukat egyszerre emelték, s szabály szeréntileg egyformán és egyszerre vizeltek.

Ezen katonai demonstratio végződésével, önként következik, hogy délnél több idő lévén, vendéglöbe kelle mennem ebédelni. Többnyire mind egyszellemü, de különböző nyilatkozatu ifjonz egyénekkél lévén ott tanálkozásom, részint tudva volt, részint reám ismertek, hogy europai vagyok. Képzelheted, hogy most itt is minden ily egybejövetelekben conservatioi főtárgy a politika. Itt is ebéd előtt és után e vala. Még ebéd előtt egy jelentékeny külsőü ifju amérikai egy pamlagon ülve, így kezdte velem conversálni: „Az idő ti nálatok, Európában, mostanság nem vala egyéb, mint egy jó kotló tyúk, mely darab ideig szorgalmason és szünet nélkül tojván,

már most tojásait a journalistika által anynyira kodácsolja, hogy ily meszsze nekünk is hallomásunkra juthatott. Ezen tavasz különösen kedvező vala ilyen tenyészésre nézve. Ezen időtyúk fészkei — mint értettük — nálatok mind teli vannak tojományokkal, és a kakas, (gallus—francica) mely nagyobbára ezen tojományok okozati szerzője, vidámon rázván és csattogtatván szárnyait, így kukurikol reá: „qui risque, reusit“ (a ki próbál, nyer). Ezen kukurikolás Europátokat az álomból fölébresztette. Mint halljuk, a népek mindenfelé talpon állnak, és ezen éber hajnalhirdetőnek hálálják, hogy a szabadsági napfeljövételt használatlan el nem haladni eszközlé. Felvidulának töstént, kidörgölék, kimosdaták a hoszsu álomtól pókhálós szemeiket, kimentek élénk örömmel polgári mezejök szemléletére, melyet fogadott kormány munkások által jól és szorgalmatosan miveltnek hittek. De imé — mint értesítettünk — a népboldogság szép mezejét részint ugarban, részint terméketlenségben tanálják; a munkások, magas fizetésök daczára is, teljesítendő kötelességöket elhanyagolván, ott, hol szépen zöldellő vetéseknek kell vala lenni, a nemes mag, a buján gyökerezett gyom erővétele miatt elmecsevészett. A munkások azonban sok ideig jól tanálák magukat, restségöknek dús napszámi bérét elpazarolták, az országbirtok előfája árnyékában kényelmesen nyujtozódtak, nem is sejdítvén, hogy a népek — az ök kenyéradó uraik — oly jókor fölébredvén, mező szemlére kimenjenek. Csoda vala—é tehát, ha ezen fölmérgesült népek hűtelen szolgálkat házuk és udvarukból elkergetvén, most az elárvasult népmezőt, maguk is erőteljes kezekkel a munkában részt vévén, újabb remény alatt, új rendszer melletti mivelésre, más dolgosokra szándékoznak bizni. Oh! képzelem, hogy a fortélyos rendszerek mélyen gyökerezett gyomnövényei mint szakadztak, mikor a szabad néperő irtó ekevasa azokon áthatott! mint recsegtek a kártékony tanácslók elmorzsált bogáncsfejei, midőn a szabad népakarat vasboronája azokat tövestől szárástól együtt szaggatta.“

Ily érdekes és allegoriás beszéddel tartoztata az említett ifjonecz, míg ebédhez ülésre jel adták; méltányoltam gondolatait tovább is hallgatuk volna, ha az ebéd miatti félbeszakasztás ne lett légyen; mely szerint a conversatio fonala már egyébre vonulván, csak későbbre, az ebéd vége felé jöve ugy egy másiknak, hogy holmi elménczkedő kérdésekkel leljen meg, így, p. o. europai némely rendszereinket karczolgatván, gúnyszerüleg kérdezé egyik tölem: „Igaz-é, hogy önöknél van oly ország, melyben önök az alkotmányos vagy országgyűlés tagjait ugy számítják és mérlegelik, mint a pénzt, p. o. ha a gyűlésnek 250 tagja van, ezeket csak bécsi értek szerint, vagy váltóban (leszállított pénznem szerint) számítják 250-nek; különben ha jó ezüst pénzről van szó, csak 100-nak veszik? Alig foghatám meg hirtelen, hová czéloz ezen kissé rejtelmes gúny, azért feleletemet máskorra hagyattatni kérem. Igaz-é — monda a más — hogy van ott só dorgában oly dúsgazdag ország, melyben a szegény utazó vagy pásztoreMBER kő helyett só-sziklára ülvén, kevés hagymáját vagy más ennivalóját nem meri egy kevés onnan levakart sóval megsózni? Igaz-é — szóla egy harmadik — hogy ha e mí Amériánkban van oly erős gyomru struczmadár-faj, mely a vasat megemésztí? igaz-é — mondom — hogy Európában is van oly nemü sas, mely aranyat és ezüstet eszik, s mégis hátul emésztetül csak papiros jó töle?... Mit godoltam ilyen foggató kérdésekre, s minő felfejtésekre (melyeket most mellőztem) határoztam magamat; ezeknek elősorolásával leveletem most többre nem hosszabbítom, máskorra is eféle anyagokat tartogatni kívánván; hanem „ad vocem“ „papiros“ még megjegyzem, hogy valóban nem csak a pénzre nézve, de sok egyéb tekintetben is e mí századunk eddig papirosszázad lévén, jelen politikai fordulataink eredményeül remélhetjük ezen papiros nevezetnek enyészttét s valami jobbnak elkövetkezését. Papiros volt — mint mondám — korunknak legkitetszőbb jelzete, mit Amériáról

állítani nem lehet. Voltak ugyan is papiros constitutioink, papiros financiaink, papiros törvényeink, papiros nemességek, papiros szövetségek, papiros eskütételek, papiros erkölcsiségek, papiros férfiak, papiros aszszonyok, kik közül a finomabbak — a velinpapiros aszszonyok — ez élet postáján több portoba kerülnek, mint a közönségesek. Papiros vala szinte minden, sőt ezen utazásom alatt értém azt is, hogy egy Bremer nevü német a minap azt is ígérte a publicumnak, miszerint ha tanálmányával szerencsés lesz, minélhamarébb papiros házak készítésére is szabadalmat fog venni. Egy itt utazó francia pedig azt beszéli, hogy ő eljövetele előtt tervet bocsátott ki, miszerint ők némely ministereiknek s más honi derék szolgálata főembereiknek — érdemök illő méltánylása végett — emlékjeleket és oszlopokat papirosból szándékoznának felállítani. — Bévégzem leveletem még annak említésével, hogy a föld azon tájékokban, melyeket itt eddig béutaztam, többnyire és általában termékeny; növények, gabonák, élőfák, plánták, s a hasznosabb füveknek minden nemei igen jól tenyésznek, azon kívül, hogy — mint egy itteni fűvészszel történetből esett beszélgetésem után értém — vannak olyan füvek s virágok is, melyek itt a földet nem szeretvén, vagy nem fogamszanak, vagy kezdenek kiveszni, ilyenek p. o. a papsüveg (Econymus europaeus), császárkorona (Fritillaria imperialis), császárgyökér (Imperatoria) sötét fű (Solanum) császárszakáll, ökörfarkkoró (Königskerze) királyrózsa (Peonia) barrátfő (Leontodon), skorpiofark (scorpiurus) s különösen kezdett enyészni a paperszényfű (Thlaspi, v. Bursa pastoris). — Élj boldogul és szerencsésen. Máskor egyebekről többet. K. J.

A lama és alpaka meghonosítása Európában.

A lama, alpaka és a vigogne-juh tudomás szerint Peruból származnak, és a két első voltak azon egyedüli hazi állatok, melyeket a spa-

nyolok átmenetele előtt ismertek a peruiak. Ezek a cordillerahegysoron s általában a magasan fekvő vidékeken laknak, hol a levegő fris, könnyű és hideg. Huzamos ideig hitték azt, miszerint ezen állatok bizonyos halálnak lennének kivételé, ha magas hegyi tanyájokból a térre vinnék le. Amerika felfödözése után csak hamar hoztak a spanyolok ily állatokat Európába, 1558-ban egy elevenen jutott Hollandiába; hanem mind ezen honosítási törekvések roszzul ütven ki, még inkább megrögzött azon vélemény, miszerint a lama, alpaka és vigogne-juh a cordillerákon kívül más helyt nem élhet meg. A lama igás barmul szolgál s halála után is jó tápszert ad az embernek; gyapja szélyesen kiterjedő kereskedés tárgya s a spanyolok még bőrét is használják szijju-szerszámnak. Ezen állat mintegy 150 font tehert szokott hordozni, s noha oly lassan megyen mint szokott az ökör; hanem szelid vérmérséklete és béketűrése ezen hiányt eléggé kipótolják; hasított körmének alakja, és az, hogy lába hátulyán sarkantyú-nemű köröm van, képesítik a legroszzszabb útoni járásra is. A lámák csak minden harmadik évben fiadznak, tizenkét éves korukban a legjobb erőben vannak, hanem 15 év után elerőtlenednek és megdöglenek.

Az alpaka csak a lama különböző fajzata; hanem másképp van a dolog vigogne-juhval, mely vad, s ha ember közelit hozzá, a legnagyobb sebességgel elfut. Az alpaka gyapja becsesebb, mint a lamaé, a vigogne-juhé pedig a legszebb tibeti szövetek anyagául szolgál.

Mint mondók, ezen állatok meghonosítása Amerika felfödözése után csak hamar szóba jött, s nem sokára felhagytak vele; hanem közelebből St. Hilaire arról értesítette a nagy közöniséget, miszerint ezen állatok meghonosítása iránt támasztott feladat megoldottnak tekintendő. Számos, több országokban végbevitt kísérletek bébizonyították, hogy a láma meghonosítása éppen nem lehetetlen. A kedvező eredmény lord Derby parkjában Liverpool mellett, a hollandi király

gyönyörű lamacsordája Haag közelében kétségkivüli tanubizonyságai annak, hogy Europa füveiben és égalyában bírja azon szükséges föltételeket, melyeket ezen állatok fenmaradása igényel. E szerint tehát csak tévedésen alapult azon hiedelem, miszerint csak a cordillerák füveiben, jelesen pedig az iecho-ban rejlenék a lama, alpaca és vigogne-juh nélkülözhetlen tápszere. Egy ezen utóbbiból húzamos ideig élt a párisi muzeum állatkertében, a hosszu út alatt főképpen papirral táplálkozott s azt később is kivállólágg szerette. A hollandi király csordája 34 darabból áll, melyek a réteken legelnek, s télen át zabbal és szénával táplálkoznak. Ezen állatok Hollandban éppen oly jól tanálják magukat s éppen ugy tenyésznek, mint a cordillerákon.

A Frankhonban tett honosítási kísérletek is kedvező eredményre vezettek, s a menyinyiben roszzul sikerültek, merőben történetes körülményeknek tulajdonítandó. Frankhonba most akarnak egy kis lamacsordát szállítani Peruból, melyeket részint Frankhon, részint pedig Algir hegyeibe akarnak elhelyezni. Castelnau gróf már öszsze is gyűjtött Limába egy lama-csordát, hanem a frank hajóparancsnokok nem akarták hajóikat megterhelni velök, minthogy erre különös parancsot nem kaptak. Azonban a tengerészügy ministere a szükséges parancsot már kiadta az ott állomásozó hajóknak, s így reméllik, hogy nem sokára meglehetősen nagyszámu lámák birtokába jutnak.

A cserebogár.

Mindig szomorúsággal telik el az ember kebele, valahányszor a természetbe kirándulva, oly hasznos állatokat lát elpusztítva, melyekről a tudatlanság azt hiszi, hogy a növényekre nézve ártalmasok. Így történt ez velem nem sokkal ez előtt, midőn a szőlőkben vándorolva, az ösvényekben számos megölt vakondokot láttam. Néhol kaptányokat lehet látni, fentebb pedig, hol a szőlőt erdő határozza, számos fazakakot a

földbe gondosan beásva. Midőn a gazdát megszólítám, mire valók volnának azon fazakak, egész meglepéssel válaszol: „látja az ur, itt vakond fészkeket fedeztem fel, s e fazakakkal megakarom szabadítani helyemet az ártalmas vendégektől; ezek az ártalmas portékák növényeim gyökerét mind feldúlják, úgy hogy mit a kemény tél megkimélt, most ezek akarják tenkre tenni.“ Én megakarom győzni balvéleményéről, fölmenék hozzá, s megmutatandó, hogy a vakond nem növénynyel él, hanem a gilisztákat és hernyókat, rovarlárvákat pusztítja ernyedetlenül, ásójával a vakond tanyájára ásánk, hol számos öszszehordott lótetűt tanálánk; ekkor átlátá emberem, hogy nem volna igaza, és sajnálta, hogy legjobb barátja ellen irtó háborút kezdett. Azonban, hogy a lótetű a cserebogár szüleménye, vagy lárvája volna, teljességgel nem akarta elhinni, minthogy az azelőtti esztendőben nemigen lehetett cserebogarat látni. A cserebogár természetével, mindamellet is, hogy ez nálunk igen közönséges állat, egészen ismeretlen volt. A mit neki mondtam, szívesen hallgatta s megigérte, hogy az ártalmatlan vakondot nem fogja többé üldözni, s csak azon esetben állandóan neki ellen, ha nagy mértékben elszaporodnék.

A cserebogár *Melolontha vulgaris* alakját nálunk sokkal inkább ismerik, mintsem hosszszas leírás által kellene ismertetni. Ezen rovarok Májusban nagy mennyiséggel jönnek elé a földből, és igen csodás nézetre nyújtanak alkalmat, midőn a kertekben vagy szántóföldeken félig kibúva úgy mutatkoznak, mihelyt a földből nőnének ki. Mihelyt kibúnak, legott a fákra sietnek, melyek leveleit mohon eszik s némely esztendőben a gyümölcsösöket helyenként egészen elpusztítják. Csak estvéként szoktak repülni, midőn a levegőben dongva, mint a felleg vonulnak egyik fáról a másikra, melyek ágain néha rajként függenek és oly mohon és erősen esznek, hogy rágásukat néha meglehetősen távolról meghallhatni. Ha az idő kedvező, még Julius végefeléig is megmaradnak, ekkor pedig egészen elpusztulnak;

mi gyakran már Májusban megtörténik, kivált ha az idő sanyaru és az éjjelek hidegek. Nappal, midőn csendesen nyugszanak a fákon s egészen aluszékonyoknak mutatkoznak, legkönnyebb őket elfogni és elpusztítani, a fákat megrázzván, a se-regestől lehulló rovarokat öszszegyűjtván, s a tyúkoknak, réczéknek vagy sertéseknek — melyeknek kedves eledelül szolgál — oda adván, vagy pedig, minthogy sok olajat tartalmaznak, olajnak használván, mi végből nagy fazakakba teszi az ember, ezeket felfordítva üres fazakakra borítja, melyek felsőjét ha tüzzel körülveszik, az olaj lefoly az alsó fazakakba. Egyébiránt a cserebogár leszedésével nem kell soká késni, és az előtt kell végbevinni, míg nem párosulnak, mivel ezután csakhamar a nő 20—30 hosszszukerek, halványsárgát tojik különböző kis földlyukakba, mi végre legörömostebb az ugarbarázdákat, szőlőket és más csendes földeket használnál, néha pedig marha- és lóganét is. A him a párosodás után néhány nappal eldöglik, a nő pedig hamar a tojás után.

A tojásokból ifju lárvák fejlenek ki, melyek rendszeren négy évig maradnak a földben, csupán csak növénygyökerekkel táplálkoznak, s inkább az oly helyekre vonulnak hol a föld puha és kövéren meg van trágyázva. Színök világos sárga, a test elején szürke; mindig görbe körben mutatkoznak, úgy hogy a fejük, melyen elől barna szörnemű paizs van, hogy a földben túrás által meg ne sértődjék, a lábaik közt van. Ezen rendkívül lassu, és a szabadban menni csak nem képtelen lárvák az erős gyökereket is el tudják rágni. Midőn ki vannak növe, mintegy másfél hüvelyk hosszszak, kisujjni vastagságuk s 6 barna lábuk van. Ezek tavasztól őszig a földben táplálkoznak és pusztítanak, midőn alig vannak egy hüvelyknyi mélyen a föld alatt; a tél közeledtére mélyebbre vonulnak, nagy és tartós hideg alkalmával pedig 10—12 hüvelykre is béássák magukat sőt néha még mélyebbre is, meddig tudniillik behat a fagy a földbe. Ugyanis mihelyt a hideg testökre hat, mélyebbre vonulnak;

ha enged az idő, ismét fennebb huzódnak, s ha tavasszal a föld megmenekül a fagytól, a földszinhez közelebb járulnak, hogy pusztításaikat újból elől kezdjék. Sok mezeigazdák és gyümölcsenyésztők még azt sem tudják, hogy azon erős falánku fehér vastag giliszta, melyet az eke, ásó vagy kapa felfordít, a cserebogár szülöttje vagy lárvája, és hogy ha egy néhány ilyen elpusztítanak, számtalan cserebogárnak veszik el életét. Ohajtandó volna, hogy ez után a falusi és népiskolákban az ártalmas rovarok terményrajzi ismeretére is oktassák a növendékeket, minthogy csak eképp lehet az eszközöket is megismerni, melyeket azok pusztítására fordíthatni. Mi haszna, ha a mezeigazda és gyümölcsenyésztő Májusban a cserebogarakat csomónként pusztítja, majorságait és sertéseit velök hizlalja, ha egyszermind figyelmet nem fordít azok lárváira is, melyek négy éven át a földben a legnagyobb károkat okozzák, gabonája és veteménye felvirulását gátolják, szőlőjének és ifjú csemetéinek ártanak; mert a lótetű vagy csimaz, mely bármely más rovarnál nagyobb étkü, nem elégszik meg az őszi vetés gyökereivel, hanem bármely nemű tavaszi vetést is megtámad; ez általában a legnyilvánosabb kert-ellenség, minthogy azon bő nedvre ásitozva, mely tavasszal a gyümölcsfák és szőlőtövek gyökereibe munkál, minden gyenge gyökereket őszerág. Bár mekkora legyen is azon kár, melyet a cserebogarak okoznak Májusban és Juniusban a fákon, de az, melyet a lárrák a föld alatt tesznek ennél jóval nagyobb.

A lótetűnek vagy csimaznak legnagyobb földalatti ellenségei a vakond és cziczkány, melyeket ez okért inkább védeni és ápolni, mint pusztítani kellene, minthogy a lótetű soha se mernek a földszinre vonulni. Ezek teljes elpusztítására csak egy eszköz van, melyre ezen állat természete vezet, t. i. kiszántani; mert mivel Septemberben és Octoberben — mint már említettük, alig vannak egy hüvelyknyire a földszin alatt, mély szántás által legkönnyebben nap-

fényre keríthetni, s mint a tapasztalás is tanítja, ezen időtájban az eke igen sok lótetűt felfordít. Szinte minden szántóföldön látunk ilyenkor varjut nagy számmal sétálni fel s alá a barázdákban, melyek az ekét követik és a felforduló lótetűket feleszik. Ha szántás után hamar a földet nehéz boronával felszaggatnák, mely a még ben rejlő lárvákat napfényre hozná, s ha a dolog nélküli falusi gyermekeknek néhány krajczárt nem sajnállana fizetni azok felszedéseért a mezeigazda, a ráfordított fáradság és költség gazdagon megfizetné magát. Ha minden község mint szabályt követné, hogy mihelyt Májusban a cserebogarak kibúttak a földből; mint a sáskákat venni őszzel és tavasszal üldözöbe, nem sokára el lennének pusztítva, s szülötteiktől a vidék évekre megmentve. Nagy ehetőségöknél fogva seregenként támadják meg a fákat, bokrokat és csemetéket s itt a természet viszont az utasításokra utasításokat ad, miképp és mikor kelljen ezen ellenségeket megtámadni. Erre a legalkalmasabb idő napfeljötté; ekkor ugyanis a bogarak az éjjeli hiveség miatt még erőtlenek, s a harmat miatt nem mernek szárnyra bocsátkozni; tehát ezereknél le lehet őket a fákról rázni és halomra gyűjthetni. Egy más csakugyan alkalmas idő pusztításukra a legmelegebb déli órák, midőn párosulni szoktak. Ezen működés hosszason, gyakran néhány napig tart, s ez alatt annyira kimerül erejük, hogy bármely kevés megrázására a fáknak lehullanak.

A lótetűnek cserebogárrá való kifejlése a negyedik év nyarán kezdődik. A lárvá (lótetű) ezen időtájban egy kerek lyukat csinál $2-3\frac{1}{2}$ lábnyi mélyen a földben, s ebben fehér, később mind inkább barnuló bábbá változik, melyen a cserebogár alakjára már rá lehet ismerni, s végre őszzel, néha pedig a következő tavasszal bogárrá alakul át, mely kezdetben lágy és fejéres sárga, 10 vagy 12 nap teltével pedig igazi színét és keménységét kapja meg, és csak a tavasz lanyha napjaira várakozik, hogy kibujjék. A mezeigazdák igen jól tennék, ha a bő csere-

bogaru esztendőket feljegyeznék, hogy annak idejében ezen ellenségeik ellen sikeresen fellép-hessenek, minthogy ha ellenök semmit sem tesz-nek, minden negyedik évben szaporodott szám-mal jelennek meg. Így például, ha 1844-ben sok cserebogár volt, 1848 (megtörtént) és 1852-ben stb. újra sok lesz. Ezen időszak szerénti megjelenése a cserebogaraknak régebb sok ha-bonára adott alkalmat. Valamint egykor a nor-végi vándor egereket forma szerint átok alá ve-tették és kitiltották az országból, éppen úgy a cserebogarakat is. Ugyanis 1479-ben a lótetük Lausanne-ban nagy károkat tettek a gabonában, mit boszorkányság művének tekintett a babonás nép; annakokáért a gonosztévőt bépanaszolta, minek következése a lett, hogy a szegény ló-tetüket valóságos boszorkányoknak nyilatkoztat-ták s forma szerinti meghívás által törvényszék elébe idézték. Azonban a törvényszék oly ki-mélő volt, miszerint megengedte, hogy ügyökben egy ügyvéd allegáljon. Mind két rész kihallga-tása után a végeredmény oda ment ki, hogy a bévádolt lótetüket átok alá vetették. A per éve-kig tartott, az ítélet kimondása a bábozás idejére esett s a lótetük mind eltűntek, de azért magu-kot mint cserebogarak később a fákon megbo-szulták.

T Á R C Z A.

A SASVADÁSZAT.

A sas- és keselyűvadászat egyik tegnevezetesb iparága a sardiniai és corsikai parasztnak. Egy ilyen vadászat alkalmával néhány év előtt következő érdekes kaland fordult elé:

Három ifju paraszt testvér meglátván egy szikla-nyílás mélységén egy nagy sásfészket, a gazdag mar-talék reménye oda csalja. De a szirtfalak anynyira füg-gélyesek voltak, hogy csupán kötelen lehet lebecsát-kozni a mélységbe. A kötelet egy közel álló fiatal fa törzséhez tekerék, hogy ennek segítségével fölebb vagy lejjebb bocsáthassák a szerint, miképp a rajta ülő ki-vánná. A vállalatot nemcsak az tette veszélyessé, hogy igen könnyen lebukhatott volna a szinte kétszáz láb-

nyi mélységbe, hanem még az is, hogy az ezen sötét, járatlan helyet lakó számtalan ragadozó madarak való-szerűen megtámadják. Ez okból a lebecsátkozó egyik testvér szükségesnek látá kardját is magával vinni, hogy az ellenség ellen védve legyen. A más két test-vér a kötelet fogta. A legidősebb huszonhat, a merész vadász huszonkét éves volt, magas, izmos, hercules-erejű, arczzsine barna, fekete szemek és fekete haj-zattal, röviden valódi példasképe a déli tájak ama szép lakóinak. A nyiláshoz lépett, a kötél vele mind mé-lyebbre mélyebbre ereszkedett. Most a szirtlyuk előtt libeg, melyben az ohajtott sásfészek van; kiveszi s benne négy ifju fejéres sárga tollzatu sasfioka övé. De a neheze még hátra van, még vissza is kell men-nie. Fölkiált testvéreihez, hogy a kötelet vonják fel, hangját százszoroson visszaveri a sziklák falazata, de a szó ellenségeihez is elhat. Azonnal két dühöngő sas-tól, az egyik karjában tartott fiókák szüléitől, látja ma-gát megtámadva. A többi ragadozó madarak is segít-ségre sietnek; borzasztó kiáltás és lárma tölti el a levegőt; mind tömöttebb tömöttebb sereg ostromolja, úgy hogy a rendkívüli ügyességgel villogtatott kard már már alig oltalmazhatja. Villámsebesen forgatja most feje fölött, mert azon oldalról is medtámadják; rögtön erős rázkodást érez a kötelen; fölnéz, s im, kardja a viadal hevében a kötelet éri, és háromnegyed részben átszeli. Látja a vést, és iszonyu rémülés fut el ideg-zetén; de a kötél mégis mozdulatlan fölebb fölebb ha-lad, leirhatlan félelem közt várja mi végzet van a sors-tól ráirva. Fön van, a sásfészekkel együtt fön szilárd alapon. Testvéreinek örömrádása üdvözli, de alig ismernek rá, a rémülés egészen megöszitette. Nem so-kára azonban magához jött s vígan tért meg testvé-reivel kunyhójokba.

VASÁRNAPI UJSÁG: új folyam.

Lapunk 1848. év második felére régi szel-lemében, de új és bővített alakban jelenend meg. Szelleméről mit mondjunk, mit olvasói 14 év óta ne tudnának? Ismételjük-é, hogy az a jogos szabadság szelleme volt? Nem; hiszen be-csületességét csak az bizonygatja, kinek bel oka van azt hinni, hogy kétkedik valaki benne.

Csak azon környültre vagyunk bátrak figyelmeztetni, hogy a Vasárnapi Ujság 1834-ben, szabadságérzetünk újjá születése időpontjában született s születésével nyert jellemét a legnehezebb környületek közt is meg tudta tartani.

Egy féltékeny kormány kezelte censura nyűgében s veres ónja irtó hatalma alatt is, midőn a „ridendo dicere verum“ (tréfába mondani az igazat) paizsa volt az egyetlen egy védfegyver mi alá búhatott, nem szűnt meg, elveit a kül és bel események tanúságai által terjeszteni.

Nyilvános, és így a közvélemény ellenörködése alatt részrehajlatlan és megvesztegethetlen igazságkiszolgáltatás.

A sötétben bujkálni szerető, és már csak ezért inkább vagy kevésbé gaz és minden esetre gyanus tettek leleplezése; a rossz és veszélyes vélemények czáfolása, a helyesek terjesztése a szabad sajtó útján.

Minden önkény és hatalommali visszaélés elleni tiltakozás; de másfelől egy néphozta törvényeket végrehajtó felelős kormány rendeletei szigorú teljesítésének szorgalmazása.

A csupán helybeli érdekeknek, csupán helybeli hatóságok általi kezelése és szabályozása.

Szellemi és anyagi erőknél egy nagy dicső haza fennállására s boldogítására központosítása.

Ezek az irányok, melyeket a Vasárnapi Ujság szeme elől soha sem fog elveszteni.

Lássuk már alakját.

Most midőn a haza, az Unio által szélyesedett és szilárdult nagy haza dolgaiban minden honpolgárnak kisebb nagyobb részt kell venni, ezen dolgok folyamáról mindenkinek értesülni is szükséges.

Ezen értesülés nagyobb terjedelmet kíván, mint a melyet lapunk eddigi alakja megengedett.

Ennél fogva a Vasárnapi Ujság ezentel hetenként kétszer, kisebb de tiszta betűkkel és így sokkal tartalmasabban fog megjelenni.

Minden fél héten két félvéből álland, melyek közül egyik csupa politikai tartalom leendő.

Ez a fél év hazánk ügyei folyamáról értesít, olykor kívánatokat, téendőket sorol elé, olykor tetteket és véleményeket rostál, irányokat tűz ki, javaslatokat tervez és terjeszt, hazai és külföldi eseményeket beszél elé.

A másik félv

„IPAR-ÉS TERMÉSZETBARÁT“
czim alatt a természet csodáit, földgömbünk és

tartományai nevezetességeit ismerteti, gazdasági, házi és gyári ipari útásításokat adand.

Lapunk ezen második felére Berde Áron tanár, a „Természetbarát“ eddigi szerkesztője, eme lapja megszüntetésével egész erejét fordítandja és az által a Természetbarát eddigi kedvelői mindent a mit abban találtak lapunkban fogják nyerni.

Miszerint a V. Ujság előfizetői minden héten egy egész év politikai lapot és egy egész év Ipar- és Természetbarátot kapnak.

Azon leszünk, hogy eredeti közleményeinken kívül, azok, kiknek sok más lapot jártatni módjuk nincs, az ezekben foglalt érdekes és fontos dolgokról, főképp magyar lapokból röviden értesüljenek.

Mivelten és értelmesen, világosan és tartalmasan: ezek lesznek eladási módorunk vezérelvei.

Félévi előfizetés lapunkra 4 1/2 pengő forint, postán, borítékban küldve.

A kik a csupa politikai tartalom Vasárnapi Ujságot akarják jártatni, azoknak 3 p. forintért adhatjuk, hetenként kétszer.

A kik pedig csupán az Ipar- és Természetbarátra akarnának előfizetni 1 ft. 20 krért fogják kapni, hetenként egyszer.

Azon t. jóakaróink, kik vagy az első félév elején, vagy későbbre is a második félevi Vas. Ujságra vagy Természetbarátra előre fizettek, sziveskedjenek a feljebb kitett feltételeket teljesíteni; ellenkező esetben pedig pénzüket hiteles úton alólírtak akármelyikénél visszavétethetik.

Hirdetéseket a más lapokban is szokott díjjal elfogadunk.

Előre fizethetni minden postahivataloknál. Ezekon kívül a következő ügybarátokat kérjük előfizetések elfogadására:

Enyeden Vajda Dániel, *Déván* Sükösd Sámuel, *Szebenben* Péchi János, *Brassóban* Pávai Vajna János, *S. Sz. Györgyön* Haurik József, *K. Vásárhelyen* Kovács Dániel, *Csikban* Szörcei Imre, *Udvarhelyt* Szabó György, *Udvarhelyszéken* Gálfi Mihály, *M. Vásárhelyen* Moos István és Dobolyi Sándor, *Déésen* Megyes Lajos, *Zilahon* Sámí László, *Sz. Somlyón* Dr. Bereczki Károly, *Abrudbányán* Rákosi István, *Küküllőmegyében* domboi lelkész Nagy József, *Debreczenben* Szabó János és Lugossy József, *Pesten* Vahot Imre polgártársainkot. Kolozsvár, Majus 30-án 1848.

Brassai Samu és Berde Áron
tanárok és felelős szerkesztők.